

תופצית היצופית פרויקט בתי כנסת עתיקים בגולן

פרויקט בתי כנסת עתיקים בגולן יצא לדרך!

ביום שני, י"ג חשוון, 14.11.16 פתחנו רשמית את פרויקט בתי כנסת עתיקים בגולן בביה"ס "מצפה גולן". חופית גולן - מדריכת הפרויקט מטעם מדרשת הגולן, העבירה שיעור הכנה בכיתות בנושא מבוא לארכיאולוגיה והיישוב היהודי בגולן. לאחר מכן יצאו התלמידים לשתי חפירות לימודיות באתר 'חוף כורסי' והתנסו: בחפירת אתר, כלי חפירה שונים, מציאת ממצאים ועבודת צוות. במקביל לחפירה הודרכו התלמידים בגן הלאומי כורסי.

פרויקט בתי הכנסת העתיקים בגולן הינו פרויקט של המועצה האזורית גולן, רשות העתיקות ו"ציוני דרך". מטרת הפרויקט הינה יצירת חיבור של תלמידי הגולן אל מורשת העבר היהודי בגולן דרך בתי הכנסת העתיקים. במסגרת התוכנית לומדים הילדים על ההתיישבות היהודית ובתי הכנסת וכן משתתפים בחפירות ארכיאולוגיות ופעילות באתרים.

חשוון-כסליו תשע"ז דצמבר 2016 מידעון מס' 2

בי"ס מצפה גולן בחפירה לימודית באתר 'חוף כורסי'

אתר החפירה הארכיאולוגי 'חוף כורסי' ממוקם כ-1 ק"מ צפונית מערבית לגן הלאומי כורסי בתחומי שמורת חוף כורסי. במהלך חודש נובמבר ועד אמצע חודש דצמבר 2015 נערכה באתר עונת החפירות הראשונה. במהלך החפירה התגלו שרידים שהצביעו על מבנה ציבורי. נמצאו שרידי קירות וחלקי רצפות המתוארכים לתקופות הביזנטית, האומאית ותחילת העבאסית. בחפירה התגלה לוח שיש בהיר. הלוח נמצא בעומק של כ-1 מטר מתחת לשכבה צפופה של צמחייה. השיש הובא מהאיים היווניים או מצפון מערב אנטוליה. על הלוח חקוקות 8 שורות בארמית ועברית. הכתובת היא ייחודית וראשונה מסוגה שנמצאה בארץ. מרבית לוחות ההקדשה מתקופה זו היו עשויים פסיפס והוטבעו ברצפת המבנה (ציבור, בית כנסת וכנסיות). הכתובת הזו נמצאה בכניסה לחדר פנימי בתוך מבנה שכנראה שימש כבית כנסת. הכתובת מאשרת את ההנחה שמבנה זה הינו חלק מהיישוב היהודי בשולי הגולן המערביים, חוף הכנרת בתקופה הביזנטית/אומאית. חוץ מהכתובת נמצאו גם מטבעות וכלים.

עונת החפירות השנייה המשותפת לאוני' חיפה, רשות העתיקות, מ.א.גולן ורט"ג מסתיימת בימים אלו. את החפירה מנהלים פרו' מיכל ארצי, דר' חיים כהן והארכיאולוג ערן מאיר ממכון שמיר למחקר (המכון לחקר הגולן). במסגרת הפרויקט, התנסו התלמידים בחפירה ארכיאולוגית לימודית, באתר הארכיאולוגי 'חוף כורסי' ובהדרכה בגן הלאומי כורסי.

תיכון ברנקו וייס רמות

לאחר שעברו הכנה בכיתה, גם תלמידי כיתה י' הצטרפו לחפירה הפעילה באתר 'חוף כורסי', ותרמו את חלקם בחפירה.

עבודות חקר בבי"ס אביטל והצבי

למרות שאת החפירות הלימודיות יתחילו התלמידים רק במרץ, כבר בשבועות הקרובים יחשפו תלמידי הכיתות המובילות לנושא **עבודות החקר**.

במתכונת שכתבית יחשפו התלמידים לפרויקט, לנושאי החקר ולדמויות המלוות את הפרויקט: חופית גולן - מדריכת הפרויקט מטעם מדרשת הגולן, הארכיאולוג ערן מאיר ממכון שמיר למחקר (המכון לחקר הגולן) והארכיאולוג אורן זינגבוים מרשות העתיקות. תהליך החקר נותן דגש על למידה עצמית ולמידה המבוססת על עשייה - כאסטרטגיות לקידום הבנת התכנים. התלמיד מתנסה בחקר, בהתמודדות עם התכנון המפורט של החקר, בנייתו נתונים וממצאים והסקת מסקנות.

שיתוף פעולה פרויקט בתי הכנסת העתיקים ופרויקט שומרי הנחל

במסגרת פרויקט שומרי הנחל, יצאו תלמידי כיתה ד' מתלמוד תורה חספין, להליכה בקטע שביל סובב כנרת בין חוף צאלון לחוף כורסי. אחת הנקודות בהן עברו התלמידים הייתה אתר 'חוף כורסי' בו התקיימה עונת החפירה השנייה של האתר. בשיתוף של ניבה בן שושן - רכזת תכניות חינוכיות, ואביטל השכל - רפרנטית פרויקט בתי הכנסת, קיבלו הילדים הסבר על המקום והחפירה מהארכיאולוג ערן מאיר ממכון שמיר למחקר והשתתפו בחפירה פעילה - לימודית. כל הכבוד!

"רואים גולן"

פרויקט זה כולל כ-20 אתרים בגולן כאשר לכל אתר "מוצמד" בית ספר. תלמידי הכיתה שנקבעה בכל בי"ס לומדים על האתר ומכינים סרט הסבר על האתר להם, לקהילה ולמבקרים בגולן. סרטונים אלו יועלו בסופו של דבר לרשת. בימים אלו מתחילה העבודה על קבוצת האתרים הראשונה - מג'דוליא, חספין, עין נשוט, דיר עזיז וגמלא.

עוד לא ראיתם??? צפו בסרט המסכם את פרויקט בתי הכנסת העתיקים בגולן לשנת תשע"ז

פתיחה בשטח

תלמידים מצטרפים על החוויה שלהם בחפירת האתר 'הוף פורסי'

צופית: "ביום שני האחרון, עם המון רוחות, יצאנו לחפירה ארכיאולוגית... לא חשבתי שאני כל כך אתעניין בזה, אמרתי לעצמי שזה סתם עוד "טיול", כשהגעתי לאזור שבו מתקיימת החפירה, הארכיאולוג-ערן מאיר הסביר למה, ואיך אנו עושים את זה? הבנתי שזה כבוד. ברגע שהתחלנו לחפור ומצאנו דברים עתיקים, הבנתי שאני חלק מקבוצה קטנה שנושאת על כתפיה כבוד גדול. ברגע שמצאתי עם קבוצתי את אבני הפסיפס, והתחלה של הקיר, הבנתי שהתנהלו במקום הזה חיים שלמים לפני המון שנים! שמחתי שיצאתי בהרגשה שונה כשבאתי, הרגשתי שאני מחכה לפעם הבאה כדי להמשיך ולמצוא עוד. תודה על חוויה בלתי נשכחת, אבל מאוד מהנה!"

פרויקט בתי הכנסת העתיקים בגולן הינו פרויקט של המועצה האזורית גולן, רשות העתיקות ו"ציוני דרך". מטרת הפרויקט הינה יצירת חיבור של תלמידי הגולן אל מורשת העבר היהודי בגולן דרך בתי הכנסת העתיקים. במסגרת התוכנית לומדים הילדים על ההתיישבות היהודית ובתי הכנסת וכן משתתפים בחפירות ארכיאולוגיות ופעילות באתרים.

בן: "שיצאנו מבית הספר חשבתי שבקושי נמצא משהו עתיק חוץ מזבל מלפני כמה ימים, אך לא! הגענו לאתר החפירה וראיתי מקום מקסים שמוכיח שפעם היה שם משהו ששווה לחפור ולחקור אותו. בתחילת החפירה קבלנו הסבר מהארכיאולוג ערן מאיר, זה היה נראה לא כל כך מהנה, ואז ערן הראה נר שמן שלם שנמצא בחפירה הזאת וזה נתן בי אמונה שאני אמצא משהו. עבדתי ועמלתי עם חברי לכיתה כדי למצוא משהו. מצאנו חלקי פסיפסים, קרמיקות, קירות וכלי עבודה עתיקים. לסיכום: היה מהנה, מסקרן, מעניין, ומתרגש לקראת פעם הבאה!"

אלה: "עיקר העבודה היא החפירה באדמה. בהתחלה זה מייאש אבל לאט לאט עם הזמן מגלים ממצאים ארכיאולוגיים מלפני מאות שנים. אנחנו מבינות שאנו עוסקות במשהו גדול ואנחנו מבינות שככה אנחנו שותפות לגילוי מההיסטוריה וזה נותן כוח להמשיך לעבוד במרץ. היו שם מתנדבים מחו"ל שבאו במיוחד לעזור בחפירות. ושמחנו להתחבר יחד למשימה המשותפת."

שחר: "הייתה לי הזכות למצוא כד שמן שלם במהלך החפירות וזה נותן סיפוק גדול וכוח להמשיך."

אמילי ואביב: "ביום שני 28 בנובמבר 2016, יום מעונן עם המון רוחות, היינו בחפירות הארכיאולוגיות בחוף כורסי, נהנינו לגלות דברים חדשים, בהתחלה איש ששמו ערן הסביר לנו על המקום בו נחפור ונחקור, הוא סיפר לנו על כפר יהודי שהיה קיים לפני כ-1000 שנים ובית כנסת, בעת החפירות קיבלנו כלי עבודה איתם נחפור (כגון: מכוש, את חפירה ומברשת) כשחפרנו גילינו חתיכות של פסיפסים עתיקים, חרס וקרמיקה. גילינו חלק מחומות עתיקות, ומלנו דליים באדמה שנתנו לשתי בנות שסיננו אותם ובהם נמצאו חתיכות חרס. בחפירות התחלקנו לקבוצות, כל קבוצה קיבלה חצי ריבוע שאותו חפרנו. נהנינו בהרפתקה הזאת ומאוד התלהבנו מכל מציאה."

מטר: "קיבלנו שטח והיינו צריכות להוריד בו את גובה הקרקע. בהתחלה זה היה נראה לא אפשרי ואולי גם קצת מייאש. לא תמיד רואים תוצאות. אבל חפרנו והבנו שמהות החפירה אינה רק מציאת כדים ופסיפסים אלא עצם החפירה עצמה, זה מוציא ממך כוחות של סבלנות, עדינות, כוח רצון ולפעמים על הדרך אתה מוצא ממצאים ארכיאולוגיים מרגשים."

איתמר: "זה היה שונה ממה שחשבתי. היה יותר טוב ממה שחשבתי, למרות שהיו רוחות חזקות והחול עף על כולם ורובנו התלכלכנו. היה כיף מאוד. בפעם הראשונה שאחד הילדים מצא אבן פסיפס כולם התחילו לחפור מהר יותר ממה שחפרו לפני זה, וזה גרם לנו למצוא יותר דברים, אני למשל מצאתי: אבני פסיפס, חרסים וחלק מחומה. כמה דקות לפני זה הארכיאולוג ערן מאיר הסביר לנו איך לחפור והוא הראה לנו נר שמן עתיק שלם שהם מצאו בחפירה הזאת. אני הייתי "ראש החוליה" של קבוצת בית שני. בית שני זו אחת מהתקופות שמצאו ממצאים מהתקופה הזאת בחפירות בחוף כורסי."

מור ונועה: "ביום שני היינו בחפירות ארכיאולוגיות בחוף כורסי, אנחנו התרגשנו מאוד בגלל שבחיים לא חפרנו, כשהגענו לחוף כורסי הסבירו לנו איך לחפור הסבירו לנו שכול קבוצה תקבל אתי חפירה, מברשת ועוד כלים שיכולים לעזור. ערן הארכיאולוג הסביר לנו שצריך לעבוד בעדינות ובזהירות כדי שלא נשבור את הממצאים ערן הארכיאולוג הראה לנו נר שמן עתיק שנמצא שלם באתר והבנו את האחריות שיש לנו על הכתפיים. כשערן סיים להסביר לנו איך לעבוד והביא לנו כלים ודליים. התחלנו לעבוד בקבוצות- מלינו דליים בחול, סיננו אותם, מצאנו שבירי חרס וגילינו המשך של חומה."

תלמידים מ"מצפה גולן", אולפנת נוב, אולפנת "רגבים" ותיכון "ברנקו וייס" יצאו ליום עבודה בחפירה הארכיאולוגית שבאתר חוף כורסי. רוחות, אבק וממצאים מרגשים

במסגרת הפרויקט, עברו תלמידי "מצפה גולן" הכנה בבית הספר עם מדריכת הפרויקט, חופית גולן. לאחר מכן יצאו התלמידים לחפירה לימודית באתר. איילה, מחנכת כיתה ו'1, בית ספר "מצפה גולן": "היה זה יום בו כל שכבת אדמה שהוכנסה לדלי ונופתה החביאה בחובה מימים משהו

נמצאו שרידי קירות וחלקי רצפות המתוארכים לתקופות הביזנטית, האומאית ותחילת העבאסית. בחפירה התגלה לוח שיש בהיר. על הלוח חקוקות שמונה שורות בארמית ועברית. הכתובת היא ייחודית וראשונה מסוגה שנמצאה בארץ. הכתובת מאשרת את ההנחה שמבנה זה הנו חלק מהיישוב היהודי בשוליים המערביים של הגולן, חוף הכנרת, בתקופה הביזנטית/אומאית. חוץ מהכתובת נמצאו גם מטבעות וכלים. בימים אלו, מתקיימת עונת החפירות השנייה המשותפת לאוניברסיטת חיפה, רשות העתיקות, המועצה האזורית גולן ורט"ג. את החפירה מנהלים פרופ' מיכל ארצי, ד"ר חיים כהן והארכיאולוג ערן מאיר, מאלוני הבשן.

צופית, "מצפה גולן": "ברגע שהתחלנו לחפור ומצאנו דברים עתיקים, הבנתי שאני חלק מקבוצה על כתפיה כבוד גדול. כשמצאתי עם קבוצתי את אבני הפסיפס והתחלה של הקיר, הבנתי שהתנהלו במקום הזה חיים שלמים לפני המון שנים"

ב מסגרת פרויקט בתי הכנסת בגולן, המופעל על ידי המועצה האזורית גולן, רשות העתיקות ומדרשת הגולן, יצאו תלמידי הגולן, מבתי הספר "מצפה גולן", אולפנת נוב, אולפנת "רגבים" ותיכון "ברנקו וייס" להשתתף בחפירה הארכיאולוגית המתקיימת בימים אלו באתר חוף כורסי. אתר החפירה הארכיאולוגי חוף כורסי ממוקם כקילומטר אחד צפונית-מערבית לגן הלאומי כורסי, בתחומי שמורת חוף כורסי. במהלך חודש נובמבר ועד אמצע חודש דצמבר 2015, נערכה באתר עונת החפירות הראשונה. במהלך אותה חפירה, התגלו שרידים שהצביעו על מבנה ציבורי.

החפירה אינה רק מציאת כדים ופסיפסים אלא עצם החפירה עצמה, זה מוציא ממך כוחות של סבלנות, עדינות, כוח רצון ולפעמים, על הדרך, אתה מוצא ממצאים ארכיאולוגיים מרגשים. עבודת החפירה היא חיבור לאדמה, פיזית ומנטלית, זו ההיסטוריה של העם היהודי. עם שאין לו עבר, אין לו עתיד".

צופית, תלמידת כיתה ו' ב"מצפה גולן", מספרת: "ביום שני האחרון, עם המון רוחות, יצאנו לחפירה ארכיאולוגית... לא חשבתי שאני כל כך אתעניין בזה, אמרתי לעצמי שזה סתם עוד 'טיול'. ברגע שהתחלנו לחפור ומצאנו דברים עתיקים, הבנתי שאני חלק מקבוצה קטנה שנושאת על כתפיה כבוד גדול. כשמצאתי עם קבוצתי את אבני הפסיפס והתחלה של הקיר, הבנתי שהתנהלו במקום הזה חיים שלמים לפני המון שנים".

החפירה תסתיים בסוף השבוע הקרוב, כאשר המשך הפרויקט בשנה זו יתמקד באתרים: קצרין, מג'דלוא וחיספין.

דנה הראל

תלמידי הגולן חופרים בכורסי

עברו. כולנו, ילדי כיתה ו' שלי ואני, היינו מרוגשים מהזכות להיות חלק מחפירה ארכיאולוגית אותנטית, שמתבצעת בימים אלה בחוף כורסי".

התלמידים היו שותפים לחשיפת קירות בעזרת טאטוא עדין, איסוף אדמה לדליים וסינונם ומיון תוצרים מעשי ידי אדם, כמו אבני פסיפס וכלי חרס. בסיום העבודה, העלו התלמידים את התרשמותם על הכתב.

מטר, תלמידת "רגבים": "קיבלנו שטח והיינו צריכות להוריד בו את גובה הקרקע. בהתחלה זה היה נראה לא אפשרי ואולי גם קצת מייאש. לא תמיד רואים תוצאות. אבל חפרנו והבנו שמהות

"עם שאיננו יודע את עברו, ההווה שלו דל - ועתידו לוט בערפל" יגאל אלון צוות רשות העתיקות, מועצה אזורית גולן ומדרשת הגולן